

אומות באפלה

פרופיסור ג'ון ג'. סטסינג'ר מביא שורה של דוגמות דומות לתיאור פגישתם של מזרח ומערב—ארצות-הברית וסין—פגישה שהיתה כרוכה באי-הבנות רבות, שבהכרח השפיעו, כמובן, על מהלך המאורעות ההיסטוריים. התיזה שלו איננה כי "מזרח ומערב לא יפגשו לעולם" אלא שמזרח ומערב צריכים להכיר זה את זה כפי שהם "במציאות" כדי שיוכלו להיפגש ולהגיע להידברות והבנה. יחסי ארה"ב—סין ויחסי ארה"ב—ברז"מ מתוארים כפי שהשתקפו ועוצבו על ידי הדעות שהחזיקה בהן אומה אחת על האחרת. "אפשר להגדיר תפיסה (פרספציה) בשטח המדיניות העולמית כראייה המודעת, הטוטלית, שאומה רואה את עצמה ואת האומות האחרות בעולם. בתור שכזו היא, כמובן, כוללת הן את המציאות והן את עיוותיה". הוא מגדיר ארבעה ממדים שונים של "תפיסה" בשטח המדיניות העולמית: דימויה-העצמי של האומה, תפיסתה של אומה את טבעו ואפיו של היריב, כיצד רואה מנהיג לאומי את אפיו של בעל-ברית או של יריב, כיצד רואה אומה את כוונותיה, וכן גם כיצד אומות תופסות את עצמתן ויכלתן האובייקטיביות של אומות אחרות ושלהן עצמן.

אין כוונתו לנתח את הדימוי-העצמי של אומה אחת מעצמה או מאומה אחרת בכל הנוגע ל"אופי לאומי", למשל. תחום הדיון מצומצם יותר והוא מתמקד בעילית השלטת, בשכבת המנהיגות הקובעת את המדיניות. תחום זה ניתן לבדיקה אמפירית יותר בהסתמך על חומר של מקורות ראשוניים. אולם דומה כי במהלך התיאור של אירועים היסטוריים מרתקים ובעלי-חשיבות ושל עלייתם ונפילתם של אגדות ומיתוסים הדדיים אין המתבר מבחין נכונה בין כמה אלמנטים; הוא אינו מבחין בין ידיעה, הבנה

ופירוש וכן בין אינפורמציה לוקה בחסר או מוטעית לבין דעה קדומה או אגדה מושרשת (אף שלעתים דעה קדומה מפריעה או מונעת השגת ידיעה נכונה או שימוש בה). כן גם אינו מבחין בין "מיתוסים" המופצים בכוונה תחילה ומשמשים מסווה לפעילות פוליטית בעלת מטרות ברורות הזקוקה לגייטימציה שונה. בכלל, שאלה היא אם אפשר לדעת אל-נכון מהו "אופי לאומי" או מהי "מנטא-ליות לאומית" ואם הנחתו של פרופיסור סטסינג'ר, כי ידיעה כזאת דרושה לפעילות בינלאומית נכונה, אינה תובעת את בלתי-האפשרי. קיומן של דעות קדומות מושרשות איננו תופעה שאפשר לשים לה קץ. הספר עצמו מצביע על הדינאמיקה הגדולה של דעות קדומות העשויות לעבור במהירות רבה מקוטב לקוטב. בסופו של דבר קובעות במדיניות הבינלאומית לא הדעות הכלליות של מנהיגים אלה על מנהיגים אחרים, על אומתם או על אומה יריבה, אלא הידיעות שיש להם על מה שמנהיגי אומה יריבה מתכוונים לעשות. חסרונה של הידיעה הנכונה גורלי הרבה יותר אצל מדינאים ראצי-יונליים פחות או יותר מאשר קיומה של איזו הנחה מוקדמת בתודעתם ביחס ל"אופי" של אומה יריבה ומנהיגיה.

ההיסטוריה היא, בלי ספק, מחזה קומי-טראגי גדול של מיפגשים בהם הידיעה הנכונה, הדעה הקדומה המסנוורת והטעות בשיקול משמשים בערבוביה, ו"אומות באפלה" מציג שני מיפגשים היסטוריים כאלה. מציאות ודימוי מתחלפים זה בזה, והמחבר קובע כמה כללים שלדעתו ימנעו עירוב-תחומים מסוכן בין מציאות ודימוי: הימנעות מן הנטייה לראות מהירה-וריי-הלב, אי-התעלמות מראיות סותרות והימנעות מן הרצון לתת ביסוס לדעה המקובלת, פתיחות לעובדות חדשות והתרחקות מאנאלוגיות בלא השוואה אמפירית מוקדמת וזהירה. אלו עצות של שכל ישר לעומת העצה האחרונה כי "המנהיג חייב לחוש בנפשו את עצם מהותה" של האומה האחרת, עצה הפותחת פתח לכל אי-ההבנות האפשריות.

* ג'ון ג'. סטסינג'ר: אומות באפלה (סין, רוסיה, אמריקה); תרגום: מ. שני; עם עובד/ספרית אפקים, 1973; 198 עמ'.